

**Էլեկտրական Էներգիա արտադրող ընկերությունների
կողմից առաքված Էլեկտրական Էներգիայի (հզորության)
սակագների հաշվարկման մեթոդաբանություն**

1. Ընդհանուր դրույթներ

Սույն մեթոդաբանությունը սահմանում է էլեկտրաէներգետիկական համակարգի էլեկտրական էներգիա (հզորություն) արտադրող խոշոր՝ 10 ՄՎտ-ից ավելի տեղակայված հզորություն ունեցող հիդրոէլեկտրակայանների (կասկադների), ջերմային կայանների և ատոմային կայանների (այսուհետ՝ ընկերություններ) կողմից Նայաստանի Նանրապետության էլեկտրական էներգիայի մեծածախ շուկայում վաճառվող էլեկտրական էներգիայի (հզորության) սակագների ձևավորման սկզբունքները:

Սակագների մշակման գործընթացը իրականացվում է երկու փուլով.

- ա) Ընկերությունների տարեկան անհրաժեշտ հասույթի մեծության հաշվարկ,
- բ) Ծախսերի վերլուծություն, դասակարգում, սակագների կառուցվածքի ընտրություն և սակագնային դրույթների հաշվարկ:

2. Անհրաժեշտ հասույթի որոշում

Ընդհանուր հասույթը, որը ընկերություններին թույլատրվում է ստանալ սակագների միջոցով, կոչվում է անհրաժեշտ հասույթ: Այն պետք է բավարար լինի ընկերությունների հուսալի, անվտանգ և շարունակական գործունեության համար պահանջվող բոլոր ծախսերը կատարելու և ներգրավված կապիտալի դիմաց ողջամիտ շահույթ ստանալու համար:

Անհրաժեշտ հասույթը (ԱՆ) հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$\text{ԱՆ} = \text{ԹԾ} + \text{Մ} + \text{ԹՇ}$$

որտեղ՝

ԹԾ – թույլատրելի տարեկան ծախսերն են,

Մ – հիմնական միջոցների տարեկան մաշվածությունն է,

ԹՇ – թույլատրելի շահույթն է:

2.1. Թույլատրելի ծախսեր

Թույլատրելի ծախսերում պետք է ներառվեն հաշվարկային փարվա ընթացքում կատարվող ծախսերը, որոնք անհրաժեշտ են ընկերության բնականոն գործունեությունը ապահովելու համար, այդ թվում՝

- ա) շահագործման և պահպանման ծախսերը,
- բ) վառելիքային ծախսերը (ջերմային և սպորմային կայանների համար),
- գ) սակագնով փոխհատուցվող օգտագործված միջուկային վառելիքի պահպանման, արոմակայանի շահագործումից հանելու ֆոնդի սպեղծման և արոմակայանի անվանագության բարձրացման միջոցառումների իրականացման ծախսերը (միայն արոմակայանի համար):
- դ) հարկերը (բացի շահութահարկից և ավելացված արժեքի հարկից) և Նայասրանի Նանրապետության օրենքներով սահմանված փուրքերն ու պարտադիր այլ վճարները,
- ե) Նայասրանի Նանրապետության օրենսդրությամբ նախատեսված հիմնավորված և անհրաժեշտ այլ ծախսեր:

Թույլատրելի ծախսերում չեն ընդգրկվում լիցենզավորված գործունեությանը չառնչվող ծախսերը, որոնց համար ընկերությունն իրականացնում է առանձնացված հաշվառում:

Սակագնի սահմանման (վերանայման) հայր ներկայացնելիս, ընկերությունը պետք է ներկայացնի աուդիտորի կողմից ստուգված նախորդ փարվա ծախսերը, ընթացիկ փարվա փաստացի (կանխատեսվող) ծախսերը և հաշվարկային փարվա նախատեսվող ծախսերը:

2.1.1. Շահագործման և պահպանման ծախսեր

Շահագործման և պահպանման ծախսերը ընդգրկում են ընկերությունների ծախսերի հետևյալ խմբերը՝

- ա) արտադրական անձնակազմի աշխատավարձը, այդ թվում սոցիալական ապահովագրության հիմնադրամի վճարումները,
- բ) շահագործման համար անհրաժեշտ օժանդակ նյութերի ծախսերը,
- գ) նորոգման ծախսերը, որոնք ընդգրկում են ինչպես սեփական ուժերով, այնպես էլ կապալառու կազմակերպությունների կողմից իրականացվող նորոգման աշխատանքների արժեքը,
- դ) այլ գործառնական ծախսեր:

2.1.2. Վառելիքային ծախսեր

Ջերմային և արոմային կայանների վառելիքային ծախսերը որոշվում են ընկերությունների կողմից մշակված և Նայասարանի Նանրապետության հանրային ծառայությունները կարգավորող հանձնաժողովի (այսուհետ՝ հանձնաժողով) կողմից հաստատված մեթոդիկաներով: Նաշվարկի հիմք են հանդիսանում «Էլեկտրաէներգետիկական համակարգի օպերատոր» ՓԲԸ-ի կողմից մշակված և կայանների հետ համաձայնեցված հաշվարկային տարվա էլեկտրաէներգետիկական համակարգի էլեկտրական էներգիայի և հզորության հաշվեկշիռները և կայանների աշխատանքի պլանավորվող ռեժիմները:

2.2. Մաշվածություն

Նիմնական միջոցների տարեկան մաշվածության (Մ) գումարները հաշվարկվում են գծային մեթոդով՝ ելնելով ծառայությունների մատուցման համար հանձնաժողովի կողմից օգտակար և օգտագործվող ճանաչված հիմնական միջոցների սկզբնական (ձեռքբերման) արժեքից կամ ֆինանսական հաշվետվություններում դրան փոխարինող այլ գումարից և օգտակար ծառայության ժամանակահատվածից:

2.3. Թույլատրելի շահույթ

Թույլատրելի շահույթը հաշվարկվում է որպես շահույթի հաշվարկման բազայի (ՇԲ) և թույլատրելի շահույթի նորմայի (ՇՆ) արտադրյալ՝

$$\text{ԹՇ} = \text{ՇԲ} * \text{ՇՆ}$$

Շահույթի հաշվարկման բազա է հանդիսանում ընկերության գույք ակտիվների արժեքը: Այն հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$\text{ՇԲ} = \text{ՕՕՈՂԱ} - \text{ԿՄ} + \text{ՇԿ}$$

որտեղ՝

ՕՕՈՂԱ - լիցենզավորված գործունեություն իրականացնելու համար հանձնաժողովի կողմից օգտակար և օգտագործվող ճանաչված ոչ ընթացիկ ակտիվների արժեքն է,

- ԿՄ - կուտակված մաշվածությունն է,
- ՇԿ - հանձնաժողովի կողմից թույլատրված շրջանառու կապիտալի մեծությունն է:

Շահույթի հաշվարկման բազան ժամանակ առ ժամանակ (բայց ոչ հաճախ, քան փարին մեկ անգամ) վերահաշվարկվում է հաշվի առնելու համար՝

- ա) օգտակար և օգտագործվող ճանաչված ակտիվներում կատարված ներդրումները,
- բ) կուտակված մաշվածության փոփոխությունը,
- գ) շրջանառու կապիտալի թույլատրված մեծության փոփոխությունը,
- դ) արժույթային փոխարժեքների փոփոխությունները այն դեպքերի համար, երբ ակտիվները ձեռք են բերված արտարժույթով:

Շահույթի թույլատրելի նորման սահմանվում է ընկերության կապիտալի միջին կշռված արժեքին հավասար, որը իրենից ներկայացնում է փոխառու և սեփական կապիտալի միջին արժեքը, հաշվարկված կապիտալի կառուցվածքում նրանց բաժնեմասերի կշիռներին համապատասխան:

$$\text{ՇՆ} = \frac{U\text{Կ} * r_u + \sum_i \Phi\text{Կ}_i * r_{\Phi i}}{U\text{Կ} + \sum_i \Phi\text{Կ}_i}$$

որտեղ՝

- $U\text{Կ}$ և r_u – համապատասխանաբար սեփական կապիտալի մեծությունն է հաշվարկային փարվա սկզբում և նրա թույլատրելի (ողջամիտ) շահույթի նորման (մինչև հարկումը),
- $\Phi\text{Կ}_i$ և $r_{\Phi i}$ - համապատասխանաբար i -րդ փոխառության չմարված մնացորդն է հաշվարկային փարվա սկզբում և նրա սպասարկման արժեքը:

Կարող են կիրառվել շահույթի կամ շահույթի նորմայի որոշման այլ մեթոդներ, եթե այդպիսիք նախատեսված են բաժնեփոմսերի կամ գույքի վաճառքի միջապեսական կամ մասնավորեցման պայմանագրերով:

2.4. Ծախսերի վերահաշվարկում

Նաշվարկային փարվա ծախսերի որոշման հիմք են հանդիսանում հաշվարկային փարվան ամենամոտ փասնելուամսյա ժամանակահատվածը (փորձնական փարի), որի համար գոյություն ունի ծախսերի վերաբերյալ սպառիչ և ստուգված տեղեկատվություն:

Ծախսերը վերահաշվարկվում են կիրառելով հետևյալ սոփոցումները.

- ա) ծախսերի նորմալացում, որի դեպքում փորձնական փարվա ընթացքում կատարված ծախսերը համապատասխանեցվում են սովորական փարվա ընթացքում կատարվող ծախսերին, արտասովոր հանգամանքների և ոչ կրկնվող ծախսերի բացառության միջոցով,
- բ) հայրնի և չափարկելի փոփոխությունները, որոնց միջոցով կանխատեսելի փոփոխությունները հաշվի են առնվում համապատասխանեցնելով փորձնական փարվա ծախսերը հաշվարկային փարվա իրողություններին:

3. Ծախսերի վերլուծություն

Սակագների մշակման գործընթացի հաջորդ փուլում իրականացվում է ընկերությունների ծախսերի վերլուծությունը ու բաշխումը ըստ լիցենզավորված գործունեությունների, ծախսերի տեսակների և մատուցվող ծառայությունների:

Ծախսերի վերլուծությունը բաղկացած է հետևյալ քայլերից՝

- ա) ծախսերի ֆունկցիոնալացում,
- բ) ծախսերի դասակարգում:

3.1. Ծախսերի ֆունկցիոնալացում

Ծախսերի վերլուծության այս քայլն իրականացվում է միայն ջերմային էլեկտրակայաններում՝ էլեկտրական և ջերմային էներգիայի համատեղ արտադրության դեպքում: Այս քայլում ընկերությունների ծախսերի յուրաքանչյուր փարը բաժանվում է էլեկտրական և ջերմային էներգիայի արտադրության ֆունկցիոնալ տիրույթների միջև:

Ծախսերի այդպիսի բաժանումն իրականացվում է ընկերությունների առաջարկությամբ հանձնաժողովի կողմից հաստատված մեթոդաբանությամբ:

Ներագա շարադրանքում էլեկտրական և ջերմային էներգիայի համատեղ արտադրությունն ապահովող ջերմային էլեկտրակայանների համար ծախսերն ասելիս՝ նկատի կունենանք էլեկտրական էներգիայի արտադրությանը հաստատված մեթոդաբանությամբ վերագրված ծախսերը:

3.2. Ծախսերի դասակարգում

Ծախսերը դասակարգվում են երկու խմբի՝ հասարարուն և փոփոխական:

Նասարարուն ծախսերն այն ծախսերն են, որոնք ընկերությունները կարարուն են անկախ առաքված էլեկտրական էներգիայի քանակից: Դա հիմնականում հիմնական միջոցների սպասարկման և պահպանման հետ կապված ծախսերն են և այլ ծախսերը, որոնք պետք է հարուցվեն անկախ առաքված էլեկտրական էներգիայի քանակից:

Փոփոխական ծախսերն այն ծախսերն են, որոնք փոփոխվում են կախված առաքված էլեկտրական էներգիայի քանակից և այդ փոփոխությունները պայմանականորեն կարելի է համարել ուղիղ համեմարական այդ քանակին: Այդ ծախսերը ընդգրկում են վառելիքի արժեքը (ջերմային և արոմային կայաններում), հիմնական սարքավորումների նորոգման ծախսերի մի մասը, որը կարելի է կախվածության մեջ դնել նրանց աշխարածամերի քանակից: Որոշ դեպքերում, եթե ընկերությունները կիրառում են աշխարանքի վարձարության պարգևարային համակարգ, աշխարավարձի մի մասը նույնպես կարող է դասվել փոփոխական ծախսերին:

Նիմնական միջոցների մաշվածության ծախսերը մասամբ կարող են ընդգրկվել փոփոխական ծախսերի մեջ՝ հաշվի առնելով նրանց ծառայության ժամկետի (աշխարանքի ներուժի) կախվածությունն աշխարածամերի քանակից և հետևարար նան էլեկտրական էներգիայի արարադրությունից:

Ընկերությունների թույլարրելի շահույթի այն մասը, որն անհրաժեշտ է փոխառու կապիարալի սպասարկման համար, պետք է դասվի հասարարուն ծախսերին, իսկ սեփական կապիարալի շահութարրության ապահովման և շահութահարկի մասով կարող է մասնակի կամ ամբողջությամբ դասվել փոփոխական ծախսերին:

Բոլոր ընկերությունները պարարավոր են ծախսերի դասակարգման իրենց սկզբունքները համարարարասիան հիմնավորումներով ներկայացնել հանձնաժողովի համաձայնեցմանը:

4. Մակագների մշակումը

4.1. Մակագների կառուցվածքի ընարությունը

Էլեկտրաէներգիա արարադրող արարբեր ընկերությունների համար սակագների կառուցվածքը կարող է լինել արարբեր: Կառուցվածքի ընարությունը կախված է էլեկտրաէներգետիկական համակարգի պահանջներից և այդ պահանջները

բավարարելու համար ԿԵՄԿՍԻ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ԿՈՂՄԻԳ ԱՆԻՐԱԺԵՉՎ ՃԱՌԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ մատուցելու հնարավորություններից, որոնք կարող են ներառել՝ էլեկտրական էներգիայի արտադրությունը, պահուստային հզորությունների ապահովումը, սինխրոն կոմպենսատորի ռեժիմում աշխատանքը, հաճախականության կարգավորումը և այլն:

Ընկերությունների կողմից էլեկտրաէներգետիկական համակարգին մատուցվող ծառայությունների փեսակից, դրանց հաշվառման հնարավորություններից և նպատակահարմարությունից կախված, նրանց համար կարող են կիրառվել միադրույք կամ բազմադրույք սակագներ: Սակագնային դրույքների հաշվարկի հիմք են հանդիսանում դասակարգված՝ հաստատված (Ծ_h) և փոփոխական (Ծ_փ) ծախսերի փարբեր ծառայությունների միջև բաշխված մեծությունները:

Սակագների կառուցվածքը, սակագնային դրույքների միջոցով վճարման ենթակա ծառայությունների փեսակները և դրանց միջև ծախսերի բաշխման սկզբունքները ընկերությունների ներկայացմամբ հաստատվում է հանձնաժողովը:

4.2. Ծառայությունների քանակի միավորներ

Ծառայությունների քանակի միավորներն իրենցից ներկայացնում են ֆիզիկական մեծություններ, որոնց նկատմամբ կիրառվում են վճարման դրույքները.

Դրանք են՝

- ա) առաքված էլեկտրական էներգիայի քանակի միավոր (կՎտ•ժ),
- բ) պայմանագրային պարաստական հզորության միավոր (կՎտ),
- գ) սինխրոն կոմպենսատորի ռեժիմում ռեակտիվ էներգիայի արտադրության միավոր (կՎար),
- դ) հաճախականության ավտոմատ կարգավորման միավոր (կՎտ):

Նամակարգային այլ ծառայությունների մատուցման դեպքում կարող են կիրառվել նաև, այդ ծառայությունները բնորոշող և չափող միավորներ:

4.3. Սակագնային դրույքների հաշվարկը

4.3.1. Միադրույք սակագնային համակարգ

Միադրույք սակագները սահմանվում են այն արտադրող ընկերությունների համար, որոնց աշխատանքի ռեժիմները չեն կարգավորվում համակարգի օպերատորի կողմից: Դրանք են՝ օրական կարգավորում չունեցող հիդրոէլեկտրակայանները,

հողմային կայանները և վերականգնվող էներգետիկական ռեսուրսներ օգտագործող այլ կայաններ, որոնք բացի էլեկտրական էներգիայի արտադրությունից համակարգային այլ ծառայություններ չեն մատուցում:

Միադրույք սակագներում ծառայությունների քանակի միավոր, որպես կանոն, հանդիսանում է էլեկտրական էներգիայի քանակի միավորը (կՎտ•ժ):

Միադրույք սակագնի կիրառման դեպքում ծախսերի դասակարգում չի կատարվում և սակագինը հաշվարկվում է որպես ընկերության անհրաժեշտ հասույթի (ԱՏ) և գնորդին փարվա ընթացքում առաքվող էլեկտրական էներգիայի ($W_{\text{առ}}$) հարաբերություն՝

$$U = \frac{ԱՏ}{W_{\text{առ}}}$$

Տարվա ընթացքում առաքվող էլեկտրական էներգիայի հաշվարկային մեծությունը որոշվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$W_{\text{առ}} = W_{\text{արտ}} - W_{\text{կսկ}}$$

որտեղ՝

$W_{\text{արտ}}$ - էլեկտրական էներգիայի փարեկան արտադրանքի հաշվարկային մեծությունն է (կՎտ•ժ),

$W_{\text{կսկ}}$ – կայանի փարրերում փեղի ունեցող կորուստների և սեփական կարիքների վրա ծախսվող էլեկտրական էներգիայի քանակն է (կՎտ•ժ):

Տարեկան արտադրանքի հաշվարկային մեծությունը ընդունվում է կայանի նախագծային միջին բազմամյա արտադրանքին հավասար: Եթե շահագործման ընթացքում օբյեկտիվ պատճառներով փեղի են ունեցել նախագծային ցուցանիշներից շեղումներ, ապա ընկերությունը հանձնաժողով է ներկայացնում միջին բազմամյա արտադրանքի վերաբերյալ լիցենզավորված մասնագիտական կազմակերպության կողմից կատարված նոր հաշվարկ:

Կայանի փարրերում փեղի ունեցող կորուստների և սեփական կարիքների վրա ծախսվող էլեկտրական էներգիայի քանակի հաշվարկը կատարվում է ընկերությունների կողմից մշակված և հանձնաժողովի կողմից հաստատված մեթոդիկայով:

4.3.2. Երկդրույք սակագնային համակարգ

Երկդրույք սակագնային համակարգում ընկերությունների՝ վճարման ենթակա ծառայություններ են հանդիսանում՝ էլեկտրական էներգիայի առաքումը, որի քանակի չափման միավոր է հանդիսանում կՎտ•ժ-ը և պայմանագրային պատրաստական հզորությունը, որի քանակի չափման միավոր է հանդիսանում կՎտ-ը:

Երկդրույք սակագներ կիրառվում են այն ընկերությունների համար, որոնց մասնակցությունը էլեկտրական էներգիայի և հզորության հաշվեկշռում ամեն պահի հրահանգվում է համակարգի օպերատորի կողմից: Դրանց շարքին են դասվում օրական կարգավորում ունեցող ՆԷԿ-երը և ՆԷԿ-երի կասկադները, ՋԷԿ-երը, որոնց աշխատանքն ամբողջությամբ չի թելադրվում ջերմային էներգիայի սպառումով, և արոմային էլեկտրակայանը:

Երկդրույք սակագների էլեկտրական էներգիայի դրույքը ($U\mathcal{R}_w$) որոշվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$U\mathcal{R}_w = \frac{\mathcal{D}_\phi}{W_{\text{տն}}} \text{ (դր/կՎտ}\cdot\text{ժ)},$$

որտեղ՝

$\mathcal{D}_\phi$ - ծախսերի դասակարգման արդյունքում հաշվարկված ընկերության փոփոխական ծախսերն են,

$W_{\text{տն}}$ - հաշվարկային փարվա ընթացքում առաքվող էլեկտրական էներգիայի քանակն է:

Առաքվող էլեկտրական էներգիայի քանակը ($W_{\text{տն}}$) կախված է հաշվարկային փարվա էլեկտրական էներգիայի հաշվեկշռում ընկերության մասնակցությունից և հաշվարկվում է համակարգի օպերատորի կողմից համակարգի փարեկան ռեժիմների պլանավորման ժամանակ:

Երկդրույք սակագների հզորության դրույքը ($U\mathcal{R}_N$) որոշվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$U\mathcal{R}_N = \frac{\mathcal{D}_h}{\sum_{t=1}^{12} N_{\text{տt}}} \text{ (դր/կՎտ}\cdot\text{ամիս)},$$

որտեղ՝

$\mathcal{D}_h$ - ծախսերի դասակարգման արդյունքում հաշվարկված ընկերության հաստատուն ծախսերն են,

$N_{\text{տt}}$ - ընկերության պայմանագրային պատրաստական հզորության մեծությունն է հաշվարկային փարվա t-րդ ամսում:

Պայմանագրային պատրաստական հզորությունների մեծությունը որոշվում է համաձայն հանձնաժողովի կողմից ընդունված «Երկրորդ սակագնային համակարգում էլեկտրական էներգիայի (հզորության) առուվաճառքի պայմանագրային հզորությունների սահմանման սկզբունքների»:

4.3.3. Բազմադրույթ սակագներ

Այն ընկերությունները, որոնք բացի էլեկտրական էներգիայից և հզորությունից, մատուցում են համակարգի կայուն աշխատանքը և էլեկտրական էներգիայի որակն ապահովող այլ ծառայություններ, կարող են հաշվառման և առանձին սակագնային դրույքներով վճարման ենթակա դարձնել այդ ծառայությունները:

Այդ դեպքում սակագնային դրույքների հաշվարկի համար անհրաժեշտություն է առաջանում հանձնաժողովի հետ համաձայնեցված մեթոդաբանությամբ բաշխել դասակարգված հաստատուն և փոփոխական ծախսերը մատուցվող բոլոր ծառայությունների միջև, որոշելով յուրաքանչյուր ծառայության մատուցման համար ընկերության կողմից կատարվող փարեկան ծախսերը:

Յուրաքանչյուր ծառայության սակագնային դրույքը կորոշվի որպես նրա համար կատարվող փարեկան ծախսերի և ծառայության փարեկան քանակի հարաբերություն: